

Naixement i desenvolupament d'una xarxa de petites viles a la Vall del Tec a l'edat mitjana: Prats de Molló, Arles de Tec, Ceret, El Voló

AYMAT CATAFAU
Universitat de Perpinyà

Quaderns de la Selva, 15

•

Any 2003

p. 7 a 20

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

Per a la meua mare, l'àvia Maria Pajerols Casals
(Gironella, 1 de setembre de 1921 - Perpinyà, 17 de gener de 2002)

Entre els primers esments d'instal·lació dels monjos o dels *hispanos* a finals del segle VIII o als inicis del segle IX i la visió que ens donen els capbreus, els registres notariais i les concessions de privilegis reials de la segona meitat de l'Edat mitjana, el Vallespir passa d'una aparent desorganització política i territorial —però, fins a quin punt les fonts carolíngies reflecteixen la realitat?— a una estructuració molt jerarquitzada de l'espai i del poblament. És la formació d'aquesta xarxa de petites viles, des del damunt de la vall, a l'oest, fins al punt de contacte amb el Rosselló, a l'est, que voldria ací provar d'aclarir des de dos punts de vista: cronològic i funcional.¹ Haurem per això de fer el balanç de la part heretada, d'un cert determinisme geogràfic, i de les decisions senyoriais, reials, de les opcions dels homes de poder en el desenvolupament d'aquestes petites viles.

Penso que aquestes jornades ens aportaran una millor definició del que s'entén per “petita vila” i així ajudaran a la comprensió del fenomen. No és res de nou dir que, més que criteris demogràfics, són criteris polítics els que fan d'un poble una vila. Les petites viles són llocs de centralitat i de poder sobre una regió de dimensions reduïdes al seu voltant. Centralitat econòmica, amb el mercat, centralitat amb algunes funcions artesanals, centralitat de poder senyorial (sigui el rei, un senyor privat, o un senyor eclesiàstic) que fa d'aquesta petita vila un lloc de recaptació dels drets senyoriais, de control de drets de pas per exemple. Així, la petita vila ocupa un lloc intermedi entre la capital, o la gran ciutat regional, i el teixit dens del poblament concentrat o dispers que formen els pobles rurals. Aquestes funcions de centralitat generen una societat diversa d'artesans, de mercaders, de professionals del dret (notaris, jutges), de funcionaris públics o senyoriais (batlles, procuradors). Al mateix temps aquesta societat no viu allunyada del camp: la particularitat de la petita vila és d'haver guardat uns lligams molts estrets amb l'àmbit rural. El seu territori, ample des del començament, s'eixampla durant els segles, sinó legalment almenys de fet. La seva influència s'estén sobre un espai molt més gran que el d'un poble qualsevol. Tot al voltant de la petita vila existeix una dispersió de masos, de llogarrets, de vegades de parròquies i pobles que són sotmesos a la vila, dependents d'ella o vivint per ella.

El cas del Vallespir és interessant perquè amb un espai molt restringit, uns deu quilometres d'ample de nord a sud, i uns trenta-cinc de llarg d'oest a est, les condicions naturals de compartimentació per diverses serres muntanyoses, les dificultats de pas dels rius han afavorit el desenvolupament de quatre petites viles molt veïnes, i al mateix temps molt diferents, que són Prats de Molló, Arles, Ceret i el Voló. Aquesta última vila, el Voló, marca l'entrada al Vallespir, i encara que històricament hagi estat sempre l'últim poble del Rosselló, l'afegiré ací per la seva posició de contacte amb

1. Voldria agrair ací Maria Grau i Merkens, primera revisora d'aquesta comunicació, que va corregir unes incorreccions insuportables per a l'auditori català, i els amics Silvia i Lluís To Figueras que n'han fet, a força de treball, un text apte per imprimir.

la plana i de punt de divisió de les carreteres que travessen els Pirineus. D'un punt de vista demogràfic són viles que tenen, a meitat del segle XIV, entre 139 i 259 focs imposables,² és a dir més o menys entre 600 i 1200 habitants.

El Vallespir: una vall amb una forta originalitat, però una vall oberta, una vall de comunicació

El relleu i la hidrografia han fet la unitat del Vallespir: les muntanyes amb un arc gairebé tancat des del Canigó al nord, el Costabona a l'oest i les Alberes al sud formen la conca del Tec i dels seus afluents, amb unes quantes valls menors. Al pas del Voló, les vies antigues, almenys d'època romana, se separen: l'una pujant per la vall del Rom i les Cluses passa els Pirineus a Panissars, just al damunt del Pertús actual, i continua cap a la Jonquera, l'altra fins al coll d'Ares en direcció del Ripollès i de Camprodon, o pel pas del Llop i la vall del riu de Sant Llorenç de Cerdans fins a Costoja i l'Alt Empordà.

La via de la vall del Rom formava part de la *via Domitia* i es continuava per la *Via Augusta*. Els orígens romans de la carretera del coll d'Ares o de Costoja es poden deduir de la toponímia, amb certa prudència tanmateix: *Custodia* que, per als antics historiadors del Vallespir indicava la presència d'una guarnició romana, és una forma esmentada tardanament, al segle XII solament, quan els primers documents escriuen *Costogia*. Aquesta antiguitat es recolza en indicis arqueològics: uns vestigis romans o paleocristians com les termes dels Banys d'Arles (avui Amèlia els Banys) a la vora del Tec, o el sarcòfag paleocristià de l'abadia Santa Maria d'Arles, i troballes aïllades a tota la vall.³ Se sap també que el rei Wamba, durant la seva intervenció contra el comte Pau va passar per les Cluses, que va haver d'assetjar, i per altres passatges pirinencs a l'oest i a l'est. Segurament ja el coll d'Ares era un lloc de pas: les proves documentals falten, però certs monuments megalítics i algun *oppidum* de l'edat del ferro ens indiquen que la vall de Prats de Molló ja era ocupada i que el pas hi era controlat. També la forta presència de l'època preromana a l'entorn de Ceret, amb una necròpolis d'incineració, fa sospitar un punt rellevant de l'ocupació humana en aquest lloc.

Els bacs, els guals i els ponts són una infraestructura que dicta o que afavoreix la instal·lació dels pobles. Només esmentaré el bac del Voló, que l'infant Pere va trobar impracticable el 1339, i que el va obligar a fer una volta per Ceret i el seu pont per passar el Tec, abans de poder tornar cap a Panissars per anar a la Jonquera.⁴ El nom mateix del Voló indica la seva destinació de lloc de traspàs del riu.

2. Prats 188, Arles 259, Ceret 227 i El Voló 139.

3. La *Carte archéologique de la Gaule* en curs de realització pel departament dels Pirineus Orientals sota la direcció de Jérôme Kotarba està inventariant totes aquestes troballes antigues. Aquest treball permetrà una millor visió de la geografia històrica del Vallespir.

4. *Crònica de Pere el Cerimoniós*, edició F. Soldevila, Barcelona, 1971, cap. II, § 37, p. 1036: "e venguem-nos-en al Voló... e eren tantes aigües que no puguem passar la barca a haguem anar al pont de Ceret", novembre (?) 1339.

A Ceret un pont “romà”, va ser enderrocat per una rierada.⁵ El pont actual, dit “Pont del Dimoni”, va ésser construït a partir del 1321. S’ha de fer notar que l’obra va ser dirigida pels còsols de la universitat de Ceret i duta a terme amb el suport de la gent de tota la vall del Tec, particularment pels habitants de Prats que hi tenien interès per llur comerç. Com es passava el riu abans del 1321, això no ho sabem, però es pot imaginar que el pont vell, encara que gairebé destruït, podia suportar una passarel·la de fusta, o que s’hi passava per un gual.

El poblament carolingi

Els documents d’època carolíngia ens presenten el Vallespir amb certa parcialitat: en llegir els diplomes que atorguen les terres vallespirenques als monjos de Santa Maria dels Banys, semblaria que ens trobem en una vall arruïnada, un desert on els homes i els cultius han desaparegut. Això és un tòpic de les fundacions monàstiques⁶ que s’ha de matisar. Dues coses han de ser considerades com a certes, encara que contradictòries: d’una banda els primers esments de pobles, llogarrets i esglésies són més aviat els indicis d’una millor producció i conservació dels documents des de l’època carolíngia que no la creació *ex nihilo* dels llocs de poblament; d’altra banda aquests documents ens indiquen una arribada, sinó massiva, almenys notable, de clergues i de laics vinguts de la part sud dels Pirineus, de les terres sota domini musulmà, després del 778 i l’expedició de Carlemany a Saragossa. Són els *hispani* dels preceptes imperials del segle IX. S’instal·len en dominis públics atorgats pels emperadors, dominis de dimensions molt amples. Segurament que al costat dels grans hispanis, també n’hi ha hagut de petits, més nombrosos, que haurien arribat o sols, o amb els grans, com part de llur família o dependents.⁷

No és gens estrany que els llocs d’instal·lació d’aquests hispanis siguin ja punts de fixació del poblament, d’estructuració del territori. L’any 815, els germans Wimar i Rado que han obtingut un precepte de l’emperador Lluís el Pietós confirmen llur possessió de Ceret i del seu territori, possessió que provenia d’una aprisió segurament efectuada per llur pare sota l’emperador Carlemany (vers 780?). El territori concedit és el del *vicus* de Ceret: hem de fer notar que aquesta denominació de *vicus* és emprada només en un altre cas, a Elna, seu episcopal del Rosselló. Això indica segons la nostra opinió un paper rellevant d’aquest nucli de poblament, abans ja de la seva entrada a la documentació escrita, com ho hem vist abans, mencionant la presència d’una necròpolis d’incineració.

5. Pierre Cantaloube, *Céret et les Ponts du Tech*, Saint-Estève, 1999, p. 269.

6. Pierre CHASTANG, *Lire, écrire, transcrire. Le travail des rédacteurs de cartulaires en Bas languedoc, XIe-XIIIe siècles*, Paris, 2001.

7. Sens dubte també, com es veu a Arles a finals del segle IX, sota la paraula i el dret d’aprisió es fan també ocupacions de terres per part pagesos del propi lloc, que no han vingut de lluny i ocupen terres sense drets de propietat, amb l’esperança que després d’un temps no se’n recordin els potents. Però, almenys en els casos que coneixem, els altres casos ben segur no deixen rastre, els monjos no es descuiden de fer restituir aquestes terres il·legalment aprisionades.

Al mateix temps que arribava el pare de Wimar i Rado, no se'n sap la data però sense dubte a finals del segle VIII, (vers 780?), un tal Castellà, abat, acompanyat per uns quants monjos, va arribar d'*Hispania*. Passant per camins perillosos de la muntanya, certament l'estretall del Mondony, fins als Banys d'Arles, trobaren allí uns monuments molt admirables i molt antics, i van instal·lar-hi un nou monestir, Santa Maria d'Arles. En aquesta narració hi ha força tòpics de les fundacions monàstiques, que formen com un leitmotiv dels primers temps de les abadies.⁸ Això no vol dir que tot sigui fals: l'existència de les termes antigues dels Banys d'Arles, la descoberta al segle XIX d'unes plaques de plom amb inscripcions dedicades a les encantades de les fonts naturals del Montdony acompanyades de dipòsits votius de monedes d'època romana confirma l'existència d'un nucli de poblament i d'atracció antic als Banys.

Però vers 878 una expedició de normands va destrossar el monestir. Els monjos supervivents, amb el suport dels comtes, van desplaçar el monestir uns quants quilòmetres més amunt, al lloc on es troba actualment, a Arles.⁹ Des d'aquest moment el lloc dels Banys va quedar sota el domini del monestir d'Arles, que més tard el va canviar amb el rei, però els Banys no van ser mai una vila a l'edat mitjana o moderna (fins que al segle XIX l'èxit del termalisme en fes un lloc d'estiueig). Es pot apuntar el nombre de focs l'any 1365 (40), comparat als d'Arles (259), que fa dels Banys una de les 10 parròquies mitjanes del Vallespir, comptant entre 25 i 80 focs.¹⁰

És el trasllat del monestir a Arles el que va permetre l'èxit del caràcter urbà d'aquest poble. Sols s'hi trobaven abans unes esglésies sufragànies d'Arles, que foren fundades pels monjos: Sant Esteve d'Arles, Sant Pere de Riuferrer, i el lloc mateix on es va instal·lar el monestir era de vegades anomenat Arles, de vegades Riuferrer, pel nom de l'afluent del Tec. Entre els motius probables del trasllat es pot suposar la voluntat dels monjos d'instal·lar-se més a prop del cor del seu domini: a la confluència del Tec i del Riuferrer, on la vall s'eixampla es troben terres més idònies per al conreu, però sobretot el ferro de les mines de Riuferrer, que formaran part de la riquesa del monestir tot al llarg de l'edat mitjana. També s'apropaven així els monjos a les parròquies que havien fundat: Montferrer, Cortsaví, Riuferrer, Sant Llorenç de Cerdans, Costoja. Al voltant del nou monestir també hi havia molt més espai per fundar una vila que pogués créixer durant els segles futurs.

8. La fugida davant l'amenaça dels musulmans, la peregrinació, la trobada providencial d'un lloc d'antiga ocupació sagrada, encara que pagana, prova la predestinació de l'indret, que la presència dels cristians convertirà en un lloc dedicat a la verdadera fe.
9. Aquest trasllat es va fer després d'uns anys i de la descoberta d'unes relíquies de màrtirs (probablement uns sarcòfags paleocristians com el que fou traslladat a Arles). S'ha de comparar amb el desastre (altra vegada) i el trasllat del monestir d'Eixalada a Cuixà, al mateix moment i en circumstàncies molt similars. He escrit en un altre lloc una breu aportació a la història d'Arles i una revisió del context polític i cultural de la relació d'aquest trasllat, *Bulletin de l'AAPO*, 2001.
10. Per a comptar aquestes parròquies hem afegit a aquelles que són esmentades al fogatge de 1365/1370 les del de 1378: Els Banys, Cortsaví, Montalbà, Montboló, Montferrer, Morellàs, Reiners, Sant Joan Pladecorts, Sant Llorenç de Cerdans, Serrallonga.

Les viles del Vallespir i els seus senyors

Des del segle XI a finals de l'edat mitjana, les viles del Vallespir formen part d'una societat feudalitzada, on les terres, els homes, les cases, els pobles grans i petits són lligats entre ells amb unes relacions complementàries, en el marc coherent de la senyoria. No és gaire novetat dir que els senyors, siguin senyors privats, reis o abats, han entès molt aviat el profit que podien fer de la taxació del tràfic, del comerç, de l'artesanat. Això vol dir que els mateixos senyors van acompanyar el procés econòmic, de vegades van afavorir-lo, amb conseqüències múltiples i contradictòries: el creixement de caràcter urbà ofereix nous recursos, sovint importants, als senyors, al mateix temps, aquest moviment fa néixer una societat urbana que té noves ambicions. La llibertat que demanen els habitants de la vila s'oposa als drets senyorials antics, i una adaptació de la senyoria, més que una desaparició o una supressió, és el que va produir-se. La capacitat d'evolució de la forma de pressió fiscal o senyorial és sense dubte més gran del que es podria pensar. Això no vol dir que s'hagi fet sense dificultats, resistències i violències a vegades.

Les viles que he escollit per al meu propòsit són diverses per llur estatut: l'una, Arles, és vila de senyoria eclesiàstica, és gairebé l'únic lloc amb una certa importància –llevat d'Elna, ben segur– que estava en mans dels clergues, dues altres són de senyoria comtal i després reial: el Voló i Prats. L'última, Ceret, és en mans d'una família senyorial privada, que hi té el seu castell. Seria interessant de poder seguir si evolucionen diferentment aquestes viles segons llur senyoria respectiva, però això no és gaire possible per falta d'una documentació completa: de Ceret en sabem poca cosa abans del segle XIV, de Prats i del Voló una mica més, i sobretot després que hagin caigut en el domini reial; només Arles queda una mica més ben documentada.

Aquesta documentació molt escassa em porta a escollir una presentació més temàtica que cronològica o comparativa del creixement de les viles del Vallespir. El primer element que veiem aparèixer és el mercat: des de la primera meitat del segle XI, l'any 1046, el bisbe atorga al monestir Santa Maria d'Arles que ningú, veguer o home d'una autoritat qualsevol no tingui dret de justícia sense el consentiment dels abats ni que ningú faci violència a les taxes del mercat.¹¹ L'any 1119 el comte de Barcelona Ramon Berenguer atorga el dret de mercat a l'abat, retenint una tercera part del seu rendiment.¹² Notem també que els profits del mercat vénen de taxes sobre mercaderies, i també van relacionats amb drets de justícia: els recursos de la senyoria es diversifiquen molt aviat.

11. *"Ut nullus iudex vel vicarius vel cujuslibet potestatis homo habeat licenciam causas eorum distrigendi vel quolibet modo sine illorum jussione djudicandi, neque in teloneo ipsius mercati neque in omnibus omnino locis quae praefato coenobio pertinent aliquam violentiam inferendi"* MH, núm. 231, col. 1090.

12. F. MOSALVATJE i FOSSAS, *Noticias Históricas*, vol. VIII, núm. XXIV, p. 68: privilegi concedit pel comte de Barcelona Ramon Berenguer el 1119, a petició de Bernat, abat d'Arles, pel qual el comte concedeix el dret de tenir un mercat a Arles. El document indica: "concedo... mercatum ut habeant et possideant cum habitatores loci ipsius absque impedimento ullius hominis. Ego vero comes retineo tertiam partem ipsius mercati a festivitate sancti Michaelis in festivitate Abdon et Senen".

Al mateix temps que arribava el pare de Wimar i Rado, no se'n sap la data però sense dubte a finals del segle VIII, (vers 780?), un tal Castellà, abat, acompanyat per uns quants monjos, va arribar d'*Hispania*. Passant per camins perillosos de la muntanya, certament l'estretall del Mondony, fins als Banys d'Arles, trobaren allí uns monuments molt admirables i molt antics, i van instal·lar-hi un nou monestir, Santa Maria d'Arles. En aquesta narració hi ha força tòpics de les fundacions monàstiques, que formen com un leitmotiv dels primers temps de les abadies.⁸ Això no vol dir que tot sigui fals: l'existència de les termes antigues dels Banys d'Arles, la descoberta al segle XIX d'unes plaques de plom amb inscripcions dedicades a les encantades de les fonts naturals del Montdony acompanyades de dipòsits votius de monedes d'època romana confirma l'existència d'un nucli de poblament i d'atracció antic als Banys.

Però vers 878 una expedició de normands va destrossar el monestir. Els monjos supervivents, amb el suport dels comtes, van desplaçar el monestir uns quants quilòmetres més amunt, al lloc on es troba actualment, a Arles.⁹ Des d'aquest moment el lloc dels Banys va quedar sota el domini del monestir d'Arles, que més tard el va canviar amb el rei, però els Banys no van ser mai una vila a l'edat mitjana o moderna (fins que al segle XIX l'èxit del termalisme en fes un lloc d'estiueig). Es pot apuntar el nombre de focs l'any 1365 (40), comparat als d'Arles (259), que fa dels Banys una de les 10 parròquies mitjanes del Vallespir, comptant entre 25 i 80 focs.¹⁰

És el trasllat del monestir a Arles el que va permetre l'èxit del caràcter urbà d'aquest poble. Sols s'hi trobaven abans unes esglésies sufragànies d'Arles, que foren fundades pels monjos: Sant Esteve d'Arles, Sant Pere de Riuferrer, i el lloc mateix on es va instal·lar el monestir era de vegades anomenat Arles, de vegades Riuferrer, pel nom de l'afluent del Tec. Entre els motius probables del trasllat es pot suposar la voluntat dels monjos d'instal·lar-se més a prop del cor del seu domini: a la confluència del Tec i del Riuferrer, on la vall s'eixampla es troben terres més idònies per al conreu, però sobretot el ferro de les mines de Riuferrer, que formaran part de la riquesa del monestir tot al llarg de l'edat mitjana. També s'apropaven així els monjos a les parròquies que havien fundat: Montferrer, Cortsaví, Riuferrer, Sant Llorenç de Cerdans, Costoja. Al voltant del nou monestir també hi havia molt més espai per fundar una vila que pogués créixer durant els segles futurs.

8. La fugida davant l'amenaça dels musulmans, la peregrinació, la trobada providencial d'un lloc d'antiga ocupació sagrada, encara que pagana, prova la predestinació de l'indret, que la presència dels cristians convertirà en un lloc dedicat a la vertadera fe.
9. Aquest trasllat es va fer després d'uns anys i de la descoberta d'unes relíquies de màrtirs (probablement uns sarcòfags paleocristians com el que fou traslladat a Arles). S'ha de comparar amb el desastre (altra vegada) i el trasllat del monestir d'Eixalada a Cuixà, al mateix moment i en circumstàncies molt similars. He escrit en un altre lloc una breu aportació a la història d'Arles i una revisió del context polític i cultural de la relació d'aquest trasllat, *Bulletin de l'AAPO*, 2001.
10. Per a comptar aquestes parròquies hem afegit a aquelles que són esmentades al fogatge de 1365/1370 les del de 1378: Els Banys, Cortsaví, Montalbà, Montboló, Montferrer, Morellàs, Reiners, Sant Joan Pladecorts, Sant Llorenç de Cerdans, Serrallonga.

Les viles del Vallespir i els seus senyors

Des del segle XI a finals de l'edat mitjana, les viles del Vallespir formen part d'una societat feudalitzada, on les terres, els homes, les cases, els pobles grans i petits són lligats entre ells amb unes relacions complementàries, en el marc coherent de la senyoria. No és gaire novetat dir que els senyors, siguin senyors privats, reis o abats, han entès molt aviat el profit que podien fer de la taxació del tràfic, del comerç, de l'artesanat. Això vol dir que els mateixos senyors van acompanyar el procés econòmic, de vegades van afavorir-lo, amb conseqüències múltiples i contradictòries: el creixement de caràcter urbà ofereix nous recursos, sovint importants, als senyors, al mateix temps, aquest moviment fa néixer una societat urbana que té noves ambicions. La llibertat que demanen els habitants de la vila s'oposa als drets senyoriais antics, i una adaptació de la senyoria, més que una desaparició o una supressió, és el que va produir-se. La capacitat d'evolució de la forma de pressió fiscal o senyorial és sense dubte més gran del que es podria pensar. Això no vol dir que s'hagi fet sense dificultats, resistències i violències a vegades.

Les viles que he escollit per al meu propòsit són diverses per llur estatut: l'una, Arles, és vila de senyoria eclesiàstica, és gairebé l'únic lloc amb una certa importància —llevat d'Elna, ben segur— que estava en mans dels clergues, dues altres són de senyoria comtal i després reial: el Voló i Prats. L'última, Ceret, és en mans d'una família senyorial privada, que hi té el seu castell. Seria interessant de poder seguir si evolucionen diferentment aquestes viles segons llur senyoria respectiva, però això no és gaire possible per falta d'una documentació completa: de Ceret en sabem poca cosa abans del segle XIV, de Prats i del Voló una mica més, i sobretot després que hagin caigut en el domini reial; només Arles queda una mica més ben documentada.

Aquesta documentació molt escassa em porta a escollir una presentació més temàtica que cronològica o comparativa del creixement de les viles del Vallespir. El primer element que veiem aparèixer és el mercat: des de la primera meitat del segle XI, l'any 1046, el bisbe atorga al monestir Santa Maria d'Arles que ningú, veguer o home d'una autoritat qualsevol no tingui dret de justícia sense el consentiment dels abats ni que ningú faci violència a les taxes del mercat.¹¹ L'any 1119 el comte de Barcelona Ramon Berenguer atorga el dret de mercat a l'abat, retenint una tercera part del seu rendiment.¹² Notem també que els profits del mercat vénen de taxes sobre mercaderies, i també van relacionats amb drets de justícia: els recursos de la senyoria es diversifiquen molt aviat.

11. *"Ut nullus iudex vel vicarius vel cujuslibet potestatis homo habeat licenciam causas eorum distrigendi vel quolibet modo sine illorum jussione dijudicandi, neque in teloneo ipsius mercati neque in omnibus omnino locis quae praefato coenobio pertinent aliquam violentiam inferendi"* MH, núm. 231, col. 1090.

12. F. MOSALVATJE i FOSSAS, *Noticias Históricas*, vol. VIII, núm. XXIV, p. 68: privilegi concedit pel comte de Barcelona Ramon Berenguer el 1119, a petició de Bernat, abat d'Arles, pel qual el comte concedeix el dret de tenir un mercat a Arles. El document indica: *"concedo... mercatum ut habeant et possideant cum habitatores loci ipsius absque impedimento ullius hominis. Ego vero comes retineo tertiam partem ipsius mercati a festivitate sancti Michaelis in festivitate Abdón et Senen"*

El pas del Tec al Voló és també l'ocasió per al control del tràfic dels béns que circulen del Rosselló al Vallespir, o per les Cluses cap a l'Empordà. La lleuda del rei, cobrada a Cotlliure, es controla al Voló des de l'any 1207.¹³ Sobretot el rei dóna ordre que s'enregistren els censos i ingressos *de passagio barche de Volono*.¹⁴

Les activitats artesanals o de caire industrial es multipliquen. Com molt bé ha remarcat en Víctor Fariás el treball del ferro, la farga, era relacionat amb els masos; no ens estranya doncs trobar al segle XII masos de l'Alt Vallespir, dependents de l'abadia d'Arles mitjançant la seva casa de Costoja, que fan eines de ferro, mentre uns altres masos han de portar palla i carbó als que fan o adoben les eines de ferro.¹⁵ L'abat d'Arles ha obtingut l'exclusivitat de l'explotació de les mines a la vall del Riuferrer, i això explica que la vila d'Arles vegi néixer una activitat especialitzada de transformació del ferro i una diversitat d'oficis relacionats amb el ferro (*ferrarius, farguerius, fabre, filater de ferro*).¹⁶

Una altra activitat artesanal de les viles del Vallespir és el drap. Cardadors, paraires i sastres formen part de la població d'Arles. Deu mercaders i comerciants de Prats formen una veritable associació a començaments del segle XV, una confraria que institueix un benefici a l'església de Prats. Aquesta confraria agrupa un teixidor, un tintorer i un notari, entre altres.¹⁷

En relació, més o menys, amb aquesta diversificació d'activitats i les seves conseqüències econòmiques i sociològiques s'ha –penso– de tenir en compte un altre indicatiu de l'evolució de tipus urbà d'aquestes petites viles, és a dir l'arrelament de comunitats jueves que trobem al primer temps esmentades indirectament a les fonts de la comunitat de Perpinyà: són jueus que porten el cognom “*de Cereto*”, “*de Ceret*”, a finals del segle XIII.¹⁸ Coneixem els noms de nou jueus que vivien a Ceret l'any 1336, entre els quals un metge, jueus que practiquen el préstec de diners, i sembla que hi hagi hagut una oficina de préstec en aquest lloc. A Arles també coneixem el nom de setze jueus pel segle XIV, tots prestadors de diners, entremig dels quals hi ha un cirurgià i dos metges. La comunitat jueva de Ceret

Aquesta data és segurament la de la festa de la “vinguda dels sants”, que celebra el trasllat de les relíquies dels sants Abdó i Senen, el tercer diumenge d'octubre (i no el 30 de juliol, festa de l'ur martiri: l'exigència real hauria estat lleonina!). El rei retenia per a ell els profits del mercat per una durada inferior a un mes, començant el 29 de setembre. Tanmateix, era el període més actiu de l'any des del punt de vista mercantil. La consagració de 1157 recorda els drets de justícia de l'abat i la prohibició feta a tothom de fer “exaccions” sobre el teloneum del mercat, MH, núm. 427, col. 1322.

13. Henri ARAGON, *Étude historique sur Le Boulou*, Perpignan, 1925, p. 222.

14. B. ALART, C.M., t. B, p. 491, Procuració real, reg. V, fol. 23-24.

15. ADPO, 1 B 79: «*In manso de Boscheruig pro alberga l pernam similem aliis et l migeriam currentem de civada et l par de caponum et l SS currentem de civada et lllor garbes de civada et l fex de palea et de carbonum quantum opus fuit ad ferramenta necessaria mansi de Buada exc(ep)tis ferramentis operis lapiderii et deferat eum ad fabrega de Roirus et ad saionem l eminam vini inter primum et secundum et l caseum et questam de ovis et de caseis sicut alii mansi et nichil aliud. In manso de Roirus pro alberga l pernam et l migeriam de civada et lll garbes et l fex de palea et facit operam ferream manso de Buada*».

16. Capbreu del segle XVI.

17. «*Consocii societatis tincti ville veteris de Pratis*», 1404, B. Alart, C.M., t. R2, notula de Bernat Corona, núm. 923.

18. A. 1281, vegeu a Richard W. Emery, “*Les juifs en Conflent et Vallespir*”, *Conflent, Vallespir et montagnes catalanes*, F.H.L.M.R., Montpellier, 1980, p. 86.

encara va poder rebre un reforç numèric quan els jueus van ser expulsats del regne de França, l'any 1394, però al mateix temps el "cementiri dels jueus" és venut a un particular.¹⁹

Uns oficis públics o responsables de la gestió senyorial es fixen en les viles: els batlles, procuradors, els jutges també, i sobretot els notaris: les professions de l'escrit jurídic i del control senyorial es concentren a les viles, encara que a vegades es puguin trobar en els petits pobles. Això ens ha d'incitar a una certa prudència en la distinció entre pobles i petites viles.

Pel que fa als notaris podem constatar que s'esmenten notaris en llocs bastant petits al segle XV com Sant Joan Pladecorts²⁰ o més encara Morellàs; però per exemple en Joan Vidal²¹, que actua als mateixos anys, de finals del segle XV i començament del XVI, a Morellàs, Sant Joan Pladecorts, el Voló i Ceret, és abans de tot notari de Prats de Molló. Una certa mobilitat, que fa anar els notaris d'un poble a l'altre per enregistrar actes, no ha d'amagar el fet principal: és en les petites viles que s'instal·len primerament els notaris. Els arxius departamentals conserven registres de notaris de Prats (Domenech OTGER i Dalmau SIMÓ)²² o de Ceret (Guillem d'ARGELES, Bernat LLOMBART, Joan COMELLES, Jaume FABRA, Esteva MORER)²³ de la segona meitat del segle XIV, però el capbreu reial de Prats de 1327 ja porta una declaració de l'escrivà de la notaria i la cúria Berenguer de Baget, que paga un cens de cent sous de Barcelona per la *scribania*, quan per algunes cases de la vila solament paga dos diners i mig.²⁴ L'import d'un ofici com aquest no té res de comparable amb el de la renda tradicional. Al segle XV ja seria massa llarg anomenar tots els notaris, però es constaten dos fenòmens: en aquestes viles (per exemple Ceret des dels anys 1400 i Prats una mica més tard) actuen dos, tres o més notaris al mateix temps. El notariat es concentra i el procés és acumulatiu: a finals del segle XV seran a vegades quatre o cinc notaris que enregistren actes al mateix temps a alguna d'aquestes viles, mentre als pobles petits no apareixen gairebé més. D'altra banda, al voltant dels segles XIV i XV ja podem seguir la instal·lació de dinasties de notaris en les petites viles, que se succeeixen de pare a fill: els Fabra (Jaume i Jordi) a Ceret. I tot això solament ho dic gràcies als registres conservats, que són molts pocs en comparació del que havia existit.

Pel que fa la justícia, es pot fer la mateixa constatació: primerament les corts de justícia són segurament molt més mòbils, itinerants, a l'edat mitjana i a l'època moderna que no ho seran més tard, amb els progressos del centralisme administratiu. Així, s'han conservat manuals de la cort ordinària de pobles petits com

19. «Trociium terre vocatum lo fossar dels Juheus», ADPO, 1 B 178, fol. 1.

20. Joan PALASOLS, notari a Sant Joan Pladecorts de 1388 a 1416, ADPO, 3E40/982.

21. ADPO, 3E40/916.

22. ADPO, 3E40/906, a. 1385; 3E1/410, a. 1388.

23. ADPO, 3E40/1 (1356), /2 (1367), /915 (1396), 3E49/1 (1396), /3 (1390).

24. ADPO, 1B82, fol 30 v. «Berengarius de Bageto, scriptor de Pratis...quasdum domos in villa de pratis aff cum domibus, viis publicis II denarios et obolum...item scribaniam dicte vallis tam notarie quam curie et pro eadem facit dicto domino regi de censu in natalis centum solidos barchinonenses et foriscapium quadocumque dicte domus vendantur seu alienentur...nonas nov. 1329'»

Reynès o de la cort del batlle a Riunoguès i les Cluses per l'època moderna.²⁵ Però és a Ceret on consten els més antics manuals de la justícia ordinària, des de començaments del segle XV.²⁶

Les comunitats urbanes

El creixement de la vila s'acompanya de la naixença d'una societat original, que queda arrelada profundament en la ruralitat, però que també afirma d'hora les seves ambicions pròpies. S'ha escrit molt sobre aquesta "burgesia" i la seva reivindicació de llibertat, en una oposició massa sistemàtica i ideològica entre senyoria (o feudalitat) i fenomen urbà. El procés d'evolució és sense dubte a vegades violent, com ho veurem a Arles, però el conflicte no és bo per a ningú, i els senyors ho entenen molt bé, concedint molt sovint ells mateixos la llibertat als nous habitants, com ens ho ensenya el cas de Prats.

Per als senyors sempre és millor trobar un compromís i obtenir que els habitants de la vila paguin una contribució suplementària, encara que sigui reduïda sota la pressió popular. Els ingressos que els senyors recapten a la vila són un nou guany que no va disminuir res del que cobraven i que continuen cobrant pels camps i les activitats tradicionals. A més, els ingressos que els senyors obtenen a la vila no deixen de créixer, almenys als segles XI, XII i XIII. És per això que un senyor atent al benestar econòmic del seu domini, tal com és el rei, té sempre força ganes que les viles s'omplin de gent, siguin més poblades, amb més consum, més activitats i més taxes.

A Arles, durant l'any 1235, els habitants es van revoltar contra les imposicions senyorials de l'abat.²⁷ Una veritable insurrecció va oposar la gent de la vila i els monjos. Els habitants van ocupar l'abadia, prohibint que s'hi celebressin les misses, van atacar els homes de l'abat, ferint-ne alguns, fins que el bisbe vingué a imposar-hi la pau. Els habitants no obtingueren tot el que volien. Van haver de continuar pagant per les banalitats del molí, del forn i donar 60 lliures per raó dels prejudicis causats al monestir. Però aconseguiren que l'abat renunciés als drets d'*exorquia* i d'*intestia* que els imposava fins ara. Aquesta revolta, dirigida contra els *mals usos*, anuncia una evolució que es farà sentir a altres viles del Vallespir.

Així, veurem els reis actuar en dos moments diferents a favor de les viles del Vallespir. Primerament a Prats, l'any 1245, en un context de desenvolupament econòmic. Els comtes de Barcelona, des de començaments del segle XII controlen el Vallespir, i Prats és la vila reial de la part alta de la comarca. Hi tenen un castell, i volen que s'hi estableixi una població més nombrosa. Per això Jaume I d'Aragó

25. ADPO, 3E40/1330, a. 1513 ; 3E40/1329, a. 1615-1619.

26. ADPO, 3E40/1320, a. 1404-1405 ; 3E40/51, a. 1424-1437.

27. F. MONSALVATGE, *Notícies històriques*, t. VII, n8 XXXIV, any 1235.

i de Mallorca atorga una carta de població a tots els homes forasters que vindran a instal·lar-se per viure en el puig veí del palau reial de Prats,²⁸ en una “població nova”.²⁹ Si es queden allí cinc anys, seran lliures de quessa, alberga, host i cavalcada, i de tota exacció i servei reial i veïnal.

És interessant per la dinàmica de les petites viles veure com, aparentment, el rei renuncia a tota forma d'imposició sobre aquests nous habitants. Quin interès pot tenir a afavorir llur instal·lació? No és per assumir la defensa militar del pasatge del coll d'Ares: els nous pobladors també són exempts de servei militar, i a més en aquest moment allí no hi ha una frontera. Els projectes del rei són més a llarg termini: sap que el creixement de Prats significarà en el futur un augment de les lleudes de les mercaderies, dels drets de mercat, de totes les impositcions indirectes, recordem per exemple l'import per al rei d'un sol ofici de notaria el 1327. Certament, era millor anticipar aquests beneficis que fer por als possibles nous habitants amb unes càrregues obsoletes i poc profitoses com els mals usos. A més, el 1245 ja feia deu anys que els habitants d'Arles s'havien alliberat d'aquestes càrregues: en el procés d'urbanització existeix una certa competència entre els senyors, i allò que l'abat havia concedir, per força, el rei es veïé obligat a atorgar-ho, per voluntat pròpia.

Molt més tard, l'any 1392, Joan d'Aragó concedeix als nous habitants que vindran a instal·lar-se al Voló una exempció general dels deutes que poguessin tenir. El context és en aquest moment molt diferent, com ho indica la introducció de l'acta reial: el Voló és en aquest temps una vila despoblada, arruïnada per les guerres entre Mallorca i Aragó a mitjans de segle XIV i per les grans mortalitats de la pesta. Apuntem ací que el Voló era imposat amb 139 focs al 1365, i solament 93 al 1378, és a dir un 40% menys. El projecte del rei és clarament definit com a militar: el Voló s'ha de repoblar per assumir la defensa d'un pas important del Rosselló als Pirineus.

Així no hi ha dubte que els senyors, *volens nolens*, han hagut de tenir en compte aquesta nova realitat de la vila, però sobretot han entès ràpidament quin profit podien treure de llur desenvolupament i per tant, com van afavorir-lo.

28. “*Omnes homines extraneos venientes ad populandum in podio contiguo palatio nostro de Pratis*”, núm. 285, J.-M. Font Rius, *Cartas de poblacion i franquicia de Catalunya*, Barcelona, 1969, t. 1, p. 414.

29. El castell es troba al cim d'un turó situat a l'oest de la vila. L'església és situada al capdamunt d'un puig tocant al turó del castell. Fa uns anys m'havia pensat que la “població nova” era situada al voltant del castell, perquè l'església ja és esmentada a finals del segle X amb el seu cementiri i allí potser s'havia format una cellera. Però, com ens mostra el capbreu de 1327, hi ha un barri anomenat “població nova” a l'est, sota el puig de l'església. Les coses em semblen doncs avui més complexes: un primer nucli de poblament al voltant de l'església, un castell (des del temps dels comtes possiblement) en el turó veí, al voltant del qual s'ha format un poblament castral, i més tard una extensió del poblament al peu del puig de l'església, la “població nova” de 1245.

L'espai de les petites viles

Dos nivells d'anàlisi s'han de tenir en compte per entendre els caràcters específics de les petites viles pel que fa a l'espai. Primerament l'espai interior: les petites viles s'urbanitzen. És a dir que des d'un cert punt de vista, amb ritmes i formes que són més modestes que els de les ciutats majors, llur espai interior es torna més complex: les places, els carrers formen un conjunt dens, sovint especialitzat per petits barris (el maell o carnisseria, el carrer dels fabres a Arles), reben noms molt més aviat que els carrers dels pobles (a Arles des del començament del segle XV certs carrers ja tenen els noms que guardaran fins a l'època contemporània). També veiem aparèixer a vegades parròquies secundàries (Sant Salvador d'Arles), muralles i portes d'una gran extensió (Ceret, Prats, Arles), barris exteriors que neixen a la vora dels itineraris més concorreguts, les vies d'accés a les viles principals (el Voló, Ceret) o camins que van als territoris controlats per la vila (Arles). S'afirma una certa monumentalitat, un gust per les construccions de tipus més urbà que vilatà (plaça d'Arles).

Unes institucions de caràcter públic, com els hospitals i les fundacions piadoses, apareixen més aviat a les viles, encara que no siguin desconegudes més tard en els pobles petits. Podem apuntar l'hospital d'Arles, esmentat des de finals del segle XIII, i que és de gestió comunal des d'aquest moment.³⁰

A Ceret també trobem un hospital, molt ben documentat a finals de segle XV amb una sèrie de registres notariais, i existien també una comunitat de clergues, un capítol i diverses fundacions. Totes aquestes institucions fan, tant a nivell arquitectural com social, l'originalitat de la petita vila, que vol semblar-se a la gran.

Finalment, la característica més rellevant de les petites viles és el paper centralitzador, és a dir alhora dominador, estructurador i dinamitzador, de tot un espai al seu volt. Les viles controlen els seus entorns, els organitzen. Primerament annexionen algunes parròquies antigues, que poc han pogut desenvolupar-se amb la competència del centre: és Sant Jordi a l'est de Ceret, límit del *vicus* al segle IX, que no s'esmenta més després del segle X perquè el seu territori és fagocitat per Ceret. Si donem una mirada als límits actuals d'Arles veiem també que ha annexionat la vall del Riuferrier, és a dir la parròquia de Sant Pere, on es trobava també un antic lloc de poblament amb un *palatiolum*. La vall del Riuferrier és ben segur la que aporta a Arles la majoria dels recursos minerals que hi són transformats i venuts.

Aquestes viles tenen territoris bastant extensos, amb una part important de llur població que viu als afores: són a vegades llogarrets, antigues *villae* o *villares* carolíngis, molt sovint són solament masos dispersos o agrupats en llocs favorables

30. "Hospitalis de Arulis tenet et possidet quandam domum... in qua domo hospitalantur pauperes", pro ut constat quodam privilegio pergameo concesso universitati et hominibus dicte ville Arularum per reverendum fratrem Raymundum Dei gratia abbatem dicti monasterii de Arulis... die sexta kalendas junii anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo octavo", 3E20/449, capbreu, fol. 62 v°.

per a la instal·lació. Són aquests masos que lliuren les seves collites al mercat de la vila i els cellers dels senyors.

Arles actualment té una extensió de 28 km², a finals de l'edat mitjana i al començament de l'època moderna els capbreus de l'abadia Santa Maria mostren que controla uns vint i vuit masos en el territori de la parròquia Sant Esteve (primera parròquia de la vila) o de Sant Pere o Sant Salvador que són situats tant a la part dreta del Tec com a la vall del Riuferrer. Però també l'abat rep declaracions per deu masos de Montboló. Tenen superfícies molt variables, de deu hectàrees fins a 700.³¹ La documentació ens ensenya que alguns d'aquests masos ja existien entre els segles IX i XII.³² Els tinents són a vegades grans propietaris, que declaren fins a set masos diferents: el procés demogràfic i econòmic de finals de l'edat mitjana ha afavorit una forta concentració de la propietat pagesa.

El lligams de l'abat amb aquestos terratinents són encara molt estrets, i conserven formes de l'antiga servitud. L'any 1531, sis tinents de masos es diuen "homes propis i solius" de l'abat o dels monjos, l'un declara fer homenatge de mans i boca i s'encomana, molts són dits "afocats", per bé que paguin el rescat dels "mals usos" en conformitat amb la sentència de Guadalupe.

La mateixa complementarietat entre la vila i el seu entorn, entre una població agrupada i la gent dels masos i dels llogarets, la trobem a Prats. Tenim per aquesta vila un document de gran interès, un capbreu reial de 77 folis recto-verso dels anys 1327-1331, abans doncs de les grans mortalitats de mitjans de segle. Prats té una superfície actual de 119,91 km² (la més extensa de les terres catalanes del nord).³³ Aquest capbreu conté les declaracions dels tinents del rei a la vall de Prats: 155 declarants a la vila i 182 als afores. Això ens dóna un total de 337 que hem de comparar amb els 188 focs de 1365, després de la Pesta Negra (encara que hi hagin alguns declarants múltiples). Són setze els *villares* que hi apareixen esmentats³⁴, cadascun té entre 36 declarants (*villare de Planis*) i 2, 3, 4 o 5 per als més petits. Els tinents són ben sovint "homes propis i solius" o "dones pròpies", cultiven artigues, fan ramaderia, formatges, tenen molins de blat. Uns quants han de portar llenya al castell del rei a Prats i alguns han de fer obres a les muralles de la vila o del castell.

31. Segons una mesura del jornal de prop de 35 àrees, *Table de conversion de l'an X*, ADPO, p. 9. Aquestes superfícies corresponen al mas situat a *La Llotra*, i al mas de Bonabosch.

32. A l'antic territori d'Arles, i entre els masos que encara figuren amb el mateix nom al 1531, destaquen les antigues mencions d'Aiguabella (XIIe s.), Bonabosch (XIIe s.), Castanyer (XIIe s.), la Clota (Xe s.), Falgas (IXe s.), Fontanills (Xe s.), Freixa (Xe s.), P. Ponsich, *Limits...*, p. 72-73.

33. GGCC, t. 15, p. 12.

34. *Villare d'Ayats*: 25 declarants, *villare de Planis*: 36 declarants, fol. 7v°-16r°, *villare de Podio Ventoso*: 12 declarants, *villare de Nogereto*: 18 declarants, *villare d'En Cabatz et de Teyeto*: 9 declarants, *villa de Pratis*: 155 declarants, *villare de Gironella*: 5 declarants, *villare de Brugato et Moneris*: 5 declarants, *villare de Vineis Planis*: 6 declarants, *villare de Villa Plana*: 12 declarants, *villare de Sigges* (Sigis, Ses Sigges): 2 declarants, *villare de Miralis*: 3 declarants, *villare Sci Guillemi*: 10 declarants, *villare de Valmanya*: 23 declarants, *villare Salau*: 4 declarants, *villare de Sous et de Benato*: 4 declarants, *villare de Benato*: 8 declarants (entre els quals alguns són dits "de Sous").

Conclusió

Malgrat el caràcter un xic enumeratiu i dispers d'aquesta ponència, em sembla que es poden plantejar a partir del cas del Vallespir uns elements de discriminació sobre què són les petites viles i de reflexió sobre el paper que van començar a jugar a l'edat mitjana. Els pobles, els masos, el poblament agrupat o dispers són formes d'ocupació del territori; a vegades les explica el relleu, a vegades ho considerem més com una herència de la història. Però oposar-les no permet d'entendre gran cosa si no s'estudien les relacions dialèctiques que s'instal·len entre les formes de poblament, les formes de dominació política i les formes d'organització econòmica. En aquest sentit s'ha de parlar més de xarxa, d'interrelació que d'àmbits separats, d'entitats vilatanes o parroquials estudiades per si mateixes. Uns treballs recents, com la tesi de Víctor Farías,³⁵ o un col·loqui de l'any passat,³⁶ han portat els medievalistes catalans, i també del sud de França, a estudiar les petites viles en el temps del feudalisme. Ara podem començar a entendre més bé com una forma de dominació social i política nascuda en un àmbit majoritàriament rural s'ha pogut mantenir en un món que estava canviant, i que va ser en els segles posteriors una societat on la part dinàmica era majoritàriament urbana. Les petites viles tenen un paper molt important en aquest procés, i la política dels senyors per a aquestes viles il·lustra la capacitat d'adaptació del feudalisme a formes noves de l'economia, a formes noves d'organització social i a formes noves de recaptació d'ingressos.

35. VÍCTOR FARIAS ZURITA, *Poblamiento y sociedad en el noreste catalán. Siglos XI-XIII*, tesi doctoral, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, Universitat Pompeu Fabra, Director Dr. Josep Maria Salrach Marès, Barcelona, 1999.

36. Col·loqui *Les viles catalanes entre els segles XII i XIV: senyoria, comunitat i estructures fiscals* (Girona, 15, 16 i 17 de novembre de 2001).

Annex

1392, febrer, 15

Joan, rei d'Aragó, atorga alguns privilegis als nous habitants de la vila del Voló per afavorir seva repoblació, el 15 de febrer 1392.

Font: ADPO, registre de la Procuració reial, n° IX, 1B-240, fol. 13v° (copia segle XIXe a Bernard Alart, *Cartulaire manuscrit*, t. C, p. 353-354, Mediateca de Perpinyà).

Nos Johannis Dei gracia rex Aragonum (etc) Debita meditatione pensantes quatenus locus de Volono in introhitu comitatus Rossilionis situatus ad depopulacionem devenit et fuit pluribus incolis viduatus tam racione gencium armigerarum que frequenter terram Rossilionis more hostili predonio discurrere non cessarunt quam propter mortalitates que aliquibus citra temporibus in partibus illis plus solito divino judicio vigerunt, in tantum quod gentes inibi nunc degentes non sufficiunt ad defendendum menia dicti loci, disposuimus in animo tales in hiis provisiones facere per quas locus ipse qui est nobis et gentibus nostris ad illas partes declinantibus refugium singulare reparari valeat et inde aliquod suscipere incrementum, ut sic fiat defensabilis ab adversis, hiis igitur inducti et ad supplicacionem humilem per vos fidelem consiliarum et negocium curie nostre promotorem Guillemum Jordani in legibus licenciatum, cujus est locus predictus, tenore presentis concedimus universis et singulis qui causa habitandi, seu habitacionem suam faciendi ad dictum locum venerint, quod per quatuor annos a die qua stagium seu habitacionem ipsius loci juraverint et fecerint, in antea continue sequentes, pro quibus vis debitis in quibus teneantur seu obligati existant tam principaliter quam fidejussorie, Christianis vel Judeis, eciam privilegiatis, nec pro penis in illis apositis se (sic) contentis quantumcumque fortibus vel expressis, esto quod presse renunciaverint graciis privilegiis vel alongamentis impetratis vel impetrandis, cum hec faciamus de nostra certa sciencia et consuete et pro utilitate rei publice, cujus multum interest dictum locum ad depopulacionem non devenire, minime possint capi detineri, marcari, impediri, arestari, seu quomodolibet inquietari in personis vel bonis nec contra ipsos vel alios pro et cum eos obligatos aut bona ipsorum, proinde fieri valeat exequcio aligicalis (?), violariis et censualibus ac veris comandis dum taxat exceptis, nec non in omnibus et singulis causis, litigibus et questionibus motis incendentibus et movendis, illos qui ut prefertur in dicto loco suam habitacionem fecerint quomodolibet tangentibus, quod dictos quatuor annos supersederi volumus et jubemus, mandantes per eandem universis et singulis officialibus (etc).

Data Barchinone XV februarii anno a natativitate Domini M CCC XC secundo. Rex Johannes.